

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Артюшенка Андрія Олександровича
на дисертаційне дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича
*“Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі
спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”*,
представлене на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

За останні десятиліття суттєво погіршився стан здоров'я населення країни в цілому. Актуальність проблеми збереження і розвитку духовного й фізичного здоров'я молодого покоління української нації постійно зростає. Зумовлено це такими чинниками, як радикальна соціально-політична трансформація суспільства, політичні та економічні проблеми країни, глобальна екологічна криза, зростання рівня захворюваності громадян, зниження працездатності.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений дисертантом аналіз сучасної педагогічної теорії і практики формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. У цьому контексті виконане Сивохопом Ярославом Михайловичем дисертаційне дослідження є актуальним і своєчасним, що підтверджується обґрунтованим висновком про недостатність на сьогодні здійснених фундаментальних педагогічних досліджень, які б системно розглядали проблему формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

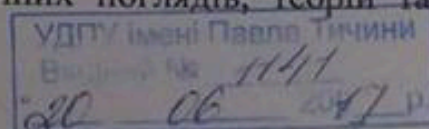
Актуальність досліджуваної проблеми посилюється також незадовільним станом здоров'я підлітків, і як наслідок, детермінується необхідність виховання майбутніх громадян з високим рівнем сформованості культури здоров'я, що сприяє формуванню демографічного, економічного і культурного потенціалів суспільства в контексті його стійкого розвитку

Важливо відзначити, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України «Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0110U000023)

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертантом:

- на основі аналізу становлення і розвитку вітчизняних та зарубіжних філософських, гуманітарних і психолого-педагогічних поглядів, теорій та

концепцій, діючих законів та нормативно-правових документів у галузі позашкільної освіти і виховання охарактеризовано сутність процесів формування в учнів основної школи інтересів, мотивів, потреб, системних знань, умінь і практичних навичок формування здорового способу життя у якості ціннісних орієнтирів особистості, що дало змогу здійснити виокремлення й характеристику як суто теоретичних, так і практичних підходів щодо розв'язання актуальної для сучасної теорії і методики виховання психолого-педагогічної проблеми – формування в учнів 6–9 класів здорового способу життя у процесі спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах;

- здійснено характеристику компонентів досліджуваного феномену (інтелектуальний, емоційно-потребнісний, діяльнісно-практичний), виокремлено й розкрито сутність критеріїв і показників (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний) та рівнів його сформованості (достатній, середній, низький);

- теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано методику формування в учнів 6–9 класів здорового способу життя у процесі спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, сутність якої трактується як комплекс ієрархічно вибудованого і логічно взаємопов'язаного між собою інтегрованого й диференційованого навчально-виховного змісту, здоров'язбережувальних і красназавчих традиційних й інтерактивних форм, методів і засобів його реалізації та відповідних їм педагогічних умов, застосування яких забезпечує досягнення загальної мети і конкретних цілей формування досліджуваного феномена на трьох рівнях її реалізації (пропедевтичному, основному й творчо-прогностичному).

- розроблено та впроваджено у навчально-виховний процес позашкільних навчальних закладів навчально-методичні матеріали (програма тренінг-курсу «Мій вибір – здорове майбутнє» та навчально-методичний посібник «Форми і методи спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах») щодо формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-красназавчої роботи.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Сивохопа Ярослава Михайловича є комплексним теоретико-методичним дослідженням, у якому завдяки аналізу вітчизняної і зарубіжної філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної і спеціальної літератури, здійснено ґрунтовну систематизацію фактичного матеріалу із значної кількості джерел нормативно-правового, наукового та навчально-методичного характеру з проблеми формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-красназавчої роботи в позашкільних навчальних закладах (262 найменувань, з них 7 іноземною мовою), що слугує безперечним доказом інформативності й достовірності наукових висновків та здобутих результатів).

Вперше теоретично обґрунтовано і розроблено методика формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах (комплекс ієрархічно вибудованого і логічно взаємопов'язаного між собою інтегрованого й диференційованого навчально-виховного змісту, спортивно-краєзнавчих форм, методів і засобів, рівнів (пропедевтичний, основний, творчо-прогностичний) та педагогічних умов її реалізації); виокремлено й охарактеризовано компоненти досліджуваного феномена (інтелектуальний, емоційно-потребнісний, діяльнісно-практичний); визначено критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), показники та рівні (достатній, середній, низький) його сформованості;

Уточнено змістові характеристики понятійно-категоріального апарату дослідження, провідні поняття якого екстрапольовано в інтегральне поняття «формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах», як цілісного, логічно вибудованого процесу, у якому ефективно взаємодіють між собою його учасники – учні 6–9 класів, їхні батьки, педагоги позашкільних навчальних закладів на принципах рівноправності, партнерства й взаємоповаги у прийнятті рішень та їх виконанні; актуалізується взаєморозуміння і взаємодопомога у досягненні мети індивідуальної та колективної спортивно-краєзнавчої роботи, яка спрямовується на самоактуалізацію та самоствердження учня у формуванні власного здорового способу життя.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Сивохопа Ярослава Михайловича «*Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах*», автореферату та змісту публікацій дисертанта дають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених результатів.

Обґрунтованість наукових положень, опрацювання експериментальних даних, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечуються належною теоретико-методичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, фахового підходу до формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, відтак, не викликають сумніву.

Науковий апарат дослідження сформульовано в цілому правильно. Ґрунтовно описані методологічні й теоретичні основи дослідження, широко використані наступні методи: теоретичного аналізу й синтезу, психологічні, педагогічні, математичної статистики. Зазначене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича достатньо обґрунтовані й достовірні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Сивохопа Ярослава Михайловича містить нові, раніше не захищені наукові положення, а досягнуті результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, розробку та впровадження у навчально-виховний процес позашкільних навчальних закладів навчально-методичних рекомендацій з формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, творчого використання результатів здійсненого дослідження в сучасній теорії і методиці позашкільної освіти та широкій педагогічній практиці.

Окремої позитивної оцінки заслуговує практична значущість результатів здійсненого Сивохопом Ярославом Михайловичем дослідження, сутність якого полягає у розробленні та впровадженні у навчально-виховний процес позашкільних закладів навчально-методичних рекомендацій щодо формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи: програми тренінг-курсу «Мій вибір – здорове майбутнє», навчально-методичного посібника «Форми і методи спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах» та методики проведення занять. Варто зазначити, що програма тренінг-курсу «Мій вибір – здорове майбутнє» (36 годин) містить орієнтовну сітку розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу, зміст навчального матеріалу та форми проведення занять. Тематика занять розкриває цінність здоров'я у житті людини, поняття про здоровий спосіб життя та фактори, що впливають на здоров'я. Належне місце у змісті відводиться питанням спілкування між хлопцями та дівчатами на гендерних засадах, виробленню правильної позиції протистояння негативним проявам, запобіганню ризикованій поведінці та насиллю, що впливає на майбутнє підлітка. Теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, а також у системі післядипломної освіти під час підвищення кваліфікації працівників позашкільних навчальних закладів.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Комунального закладу «Обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю» м. Суми (довідка № 683 від 28.09.2016 р.), Центру дитячої та юнацької творчості м. Кам'янець-Подільського Хмельницької обл. (довідка № 107 від 27.09.2016 р.), Закарпатського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді м. Ужгород (довідка № 179 від 07.10.2016 р.), Іршавської районної станції юних туристів Закарпатської обл. (довідка № 51 від 12.10.2016 р.), Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді м. Ужгород (довідка № 01-02/235 від 13.10.2016 р.), Переяслав-Хмельницької міської станції юних туристів Київської обл. (№ 34-2 від 9.09.2016 р.).

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертанта у науково-практичних конференціях різного рівня.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Погоджуємося з практичною значущістю пропонованого дослідження, оскільки провідні положення і висновки дослідження можуть бути використані у професійній діяльності працівників позашкільних навчальних закладів; теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані під час формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно характеризують зміст основного тексту дисертації.

У першому розділі – *«Формування здорового способу життя учнів як психолого-педагогічна проблема»* здійснено аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми, охарактеризовано сутність процесів формування в учнів основної школи інтересів, мотивів, потреб, системних знань, умінь і практичних навичок формування здорового способу життя у якості ціннісних орієнтирів особистості, що дало змогу здійснити виокремлення й характеристику як суто теоретичних, так і практичних підходів щодо розв'язання актуальної для сучасної теорії і методики виховання психолого-педагогічної проблеми – формування в учнів 6–9 класів здорового способу життя у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

На позитивну оцінку заслуговує обґрунтування поняттєво-категоріального апарату здійсненого дослідження феномену формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах у двох взаємопов'язаних термінологічних площинах – у площині психолого-педагогічного аналізу формування здорового способу життя зростаючої особистості та у площині організації і здійснення спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. Автором було схарактеризовано сутність провідних понять дослідження: “здоров'я”, “спосіб життя”, “здоровий спосіб життя”, “формування здорового способу життя учнів 6-9 класів”, “спортивно-краєзнавча робота”.

На основі аналізу основних підходів до визначення структури досліджуваного феномену виокремлено компоненти здорового способу

життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. Для аналізу та оцінювання кількісно-якісних характеристик сучасного стану сформованості здорового способу життя в учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах визначено критерії з відповідними показниками.

У другому розділі – *«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах»* – дисертантом на основі результатів аналізу теоретичних основ досліджуваної проблеми, даних констатувального етапу дослідження та виховної практики визначено й охарактеризовано теоретичні засади, провідні принципи, навчально-виховні підходи, форми, методи, засоби, педагогічні умови як складові методики формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

Обґрунтовано такі принципи конструювання змісту індивідуальної та колективної спортивно-краєзнавчої роботи, спрямованої на формування в учнів 6–9 класів здорового способу життя: загальнодидактичні, специфічні виховні, національного виховання.

У відповідності до здобутих експериментальних даних розроблено й експериментально підтверджено ефективність дидактичних підходів до побудови методики формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах: інтегрування, диференціації, міжпредметного структурування, індивідуалізації, діяльнісний, що забезпечило ефективність суспільно корисної і масової як індивідуальної, так і соціально значущої роботи спортивно-краєзнавчого спрямування.

Також заслуговують на особливе схвалення основні форми реалізації навчально-виховного змісту методики формування здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах. Заслугове уваги і позитивної оцінки географія позашкільних навчальних закладів, що увійшли до експериментальної бази дослідження, а саме: «Обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю» м. Суми, Центр дитячої та юнацької творчості м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області, Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді м. Ужгород, Іршавська районна станція юних туристів Закарпатської області, Закарпатський центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді м. Ужгород, Переяслав-Хмельницька міська станція юних туристів Київської області. Загалом у дослідженні на різних його етапах брали участь 203 учні і 66 педагогів позашкільних навчальних закладів.

Варто зазначити, що в мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення й мовностилістичні особливості досліджуваної проблеми.

Отже, можемо констатувати, що дисертаційна робота Сивохопа Ярослава Михайловича за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновків та результатів опрацювання здобутих експериментальних даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У дисертації недостатньо чітко обґрунтовано вибір вікової цільової групи для дослідження. Автор не наводить переконливих аргументів, чому саме обрано учнів 6-9 класів.

2. Аналіз сучасного стану формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах мав би більш системний вигляд, якби дисертант надав більш глибокий аналіз особливостей підліткового віку.

3. У підрозділі 1.3 автор докладно викладає визначені ним основні сутнісні характеристики основних компонентів здорового способу життя учнів 6–9 класів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах, проте вони практично не схарактеризовані у висновках до розділу.

4. У підрозділі 2.1. автор стверджує, що у процесі експериментальної роботи ним визначені й експериментально апробовані форми організації спортивно-краєзнавчої, такі як інтерактивні краєзнавчі вікторини “Подорож країною здоров’я”, “Традиції пам’ятай, про здоров’я не забувай”, “Я здоров’я бережу, сам собі допоможу”, брейн-ринги “Здоров’я – цінність життя”. Варто було б детальніше розкрити у підрозділі ці форми роботи, оскільки саме такі напрацювання мають важливе практичне значення.

5. Робота, на наш погляд, достатньо ілюстрована таблицями, схемами, рисунками та аналізом обробки статистичних даних, однак вважаємо, що окремі з них доцільно було б перенести у додатки, надавши більше уваги характеристиці виявлених чинників, закономірностей та напрямів реалізації формування досліджуваного феномену у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів.

6. На нашу думку, робота значно виграла, якщо б автор докладніше описав технологію впровадження кожної педагогічної умови. Краще було б скласти модель або схему формування здорового способу життя учнів у процесі спортивно-краєзнавчої роботи в позашкільних навчальних закладах.

7. З огляду на практичну цінність дисертаційної роботи, слід висловити побажання щодо впровадження результатів дослідження як методичних рекомендацій для викладачів вищих педагогічних та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є приводом для наукової дискусії.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 23 одноосібних публікаціях автора, із яких 11 відображають основні наукові результати дисертації, 8 – апробаційного характеру, 4 додатково висвітлюють наукові результати. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи та у друкованих працях здобувача викладено у повній мірі.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Сивохопа Ярослава Михайловича *“Формування здорового способу життя учнів 6-9 класів у процесі спортивно-краснавчої роботи в позашкільних навчальних закладах”*, є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Сивохоп Ярослав Михайлович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук,
професор кафедри спортивних
дисциплін Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького

А.О. Артюшенко

Підпис засвідчую:
проректор з наукової, інноваційної та
міжнародної діяльності, професор

С. В. Корновенко